

8 januari 1916

Uit het etappegebied.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Te Gent wordt het volgende bekend gemaakt:

Op het grondgebied der gemeente Waasmunster, waar ditzelfde feit zich al vroeger had voorgedaan, zijn met misdadig opzet op de spoorlijn Waasmunster-Belsele de wissels ontredderd en vastgezet met sintels. Het treinverkeer liep daardoor groot gevaar.

De herhaling van zulk een aanslag in dezelfde gemeente bewijst bij de bewoners een geestesgesteldheid, welke weinig vertrouwen inboezemt. De opperbevelhebber van het leger heeft daarom de gemeente Waasmunster tot een boete van 3000 mark veroordeeld.

En verder:

De landbouwer Lenaerts uit Kieldrecht heeft zijn paard niet voorgeleid op de schouwing, welke de etappenkommandantuur van Sint-Niklaas verordend had; en dat onder het voorwendsel, dat het dier aan zijn broer, die te Kallo woont, toebehoorde. Zonder de juistheid van deze bewering na te gaan, heeft de burgemeester van Kieldrecht een ambtelijk attest afgegeven, dat Lenaerts het paard van zijn broer geleend had. Dientengevolge heeft het paard later niet volgens de orders, welke daartoe waren uitgevaardigd, zijn merk kunnen krijgen.

Ingevolge deze nalatigheid in het opvolgen der bestaande voorschriften, heeft het opperbestuur van het leger de gemeente Kieldrecht veroordeeld tot een boete van 1000 mark.

13 januari 1916

Een visser uit Yerseke, G. Pauwe, in het begin van oktober te Gent als verdacht van spionage gevangen genomen, heeft thans uit Sint-Gillis aan zijn vrouw geschreven, dat hij de 23^e december tot zes maanden gevangenisstraf was veroordeeld en in juni hoopte thuis te komen.

Het enige, wat twee andere vissers uit Yerseke van het vergrijp van G. Pauwe menen te weten, is dat deze van iemand te Terneuzen een adres van een persoon te Folkestone aangenomen had, om dat te Gent te bezorgen, wat hij ook gedaan had.

14 januari 1916

Veroordelingen in België.

In het Vlaamsche Nieuws worden door de Duitse overheid in België de volgende veroordelingen bekend gemaakt:

Bij vonnis van 22 december 1915 van een veldkrijgsraad zijn hierna vermelde personen veroordeeld:

1. Laura Acar, naaister te Gent, en
2. Emiel De Paepe, scheepsbevrachter te Antwerpen, beiden tot levenslange dwangarbeid.
3. Armandus Thonard, verkoper te Brussel, tot 15 jaar dwangarbeid;
4. Vrouw Celina Thonard, te Brussel,
5. Felicia Acar, rentenierster te Gent,
6. Jan Verheeken, werkman in de werkhuizen van de spoorweg te Gent,
7. Vrouw Juliana Verheeken te Gent: elk tot 3 jaar dwangarbeid.

8. Johanna Acar, borduurster te Gent, tot 2 ½ jaar dwangarbeid.
9. Hendrik Crockaert, werkman te Rijsel, tot 5 jaar dwangarbeid.

Laura Acar en Armandus Thonard hebben getracht posten op te stellen om verspieding uit te voeren op de spoorweg; zij hebben ook de vijand mondeling en schriftelijk ingelicht over oorlogszaken.

Verheeken heeft zich schuldig gemaakt aan verspieding op de spoorweg.

De Paepe heeft verspieding uitgevoerd ten voordele van de vijand.

Crockaert heeft getracht verspieding uit te voeren.

De overige veroordeelden hebben hulp daartoe verleend.

De veldkrijgsraad heeft alleen met het oog op de jeugdige ouderdom van de voornaamste schuldige, Laura Acar, ervan afgezien de doodstraf tegen haar uit te spreken.

16 januari 1916

Men meldt uit Aardenburg aan de Middelburgsche Courant:

Langs de Belgische grens zal van Duitse zijde nog een tweede elektrische draad worden gespannen en zulks ongeveer 100 meter landinwaarts.

Alle gebouwen die zich binnen de 100 meter bevinden, moeten ontruimd worden, terwijl die gebouwen waar ze in de weg staan zullen opgeruimd worden.

Deze maatregel dient om te voorkomen, dat nog personen over de grens gaan. Allen die toch binnen de draden aangetroffen worden,

zullen neergeschoten worden. Deze daad heeft onder de Belgen weer veel verbittering veroorzaakt.

17 januari 1916

Le Havre, 17 januari. Pieter Daens, lid der Belgische kamer, hoofd van de Christelijk democratische beweging, is te Aalst gestorven.

22 januari 1916

Onze correspondent te Havre heeft ons de vorige week gemeld, dat Pieter Daens, het bekende christelijk democratisch Belgische kamerlid, te Aalst overleden was. Dit bericht blijkt op een vergissing te berusten. Aan Nederlandse bladen wordt uit Brussel gemeld, dat pastoor Daens in leven is en het wel maakt.

26 januari 1916

Men schreef gisteren uit Koewacht aan het Dagblad van Noord-Brabant:

Langs de Belgisch-Nederlandse grens wordt door de Duitse bezetting de draadversperring ongeveer 2 meter verhoogd en wel met vlechtwerk, dat verbonden wordt met de geleidingsdraad. Het doel is om te voorkomen, dat brieven of andere voorwerpen over de draad worden gegooid.

Tevens is de bewoners langs de grens aangezegd hun woning te verlaten, omdat er een weg zal worden aangelegd van 20 meter breed.

Door de Duitsers is aan de Belgische mannen van 17 tot 35 jaar uit Zelzate en omgeving, die anders op de fabriek te Sas van Gent komen werken, het vertrek naar Nederland verboden. Andere

Belgen mochten wel de grens passeren, doch mochten niet meer wekelijks in België terugkomen. Deze maatregelen zijn voor onbepaalde duur.

28 januari 1916

Vervoer in het etappegebied.

Onze correspondent schrijft:

Het volgende besluit kan wellicht voor onze lezers van belang blijken.

1. Alleen met goedkeuring van de etappekommandatuur is het veroveren en verhandelen van hetgeen volgt toegelaten:
  - a. Vee
  - b. Varkens
  - c. Schapen
  - d. Vlees van voornoemde dieren bij hoeveelheden van meer dan 10 kilo,
  - e. Aardappelen bij hoeveelheden van meer dan 50 kilo;
2. Voor het gebruik van ossen of koeien als trekdieren buiten de grenzen van de gemeente is vergunning der etappekommandatuur eveneens vereist.
3. Die etappekommandatuur is bevoegd binnen wiens gebied het vee, vlees of aardappelen zich bevinden op het ogenblik van het sluiten der transactie, respectievelijk voor de verzending.
4. Voor de handel en het vervoer binnen de grenzen van een gemeente, waar de sub 1, a tot e genoemde voorwerpen zich bevinden, is een bijzondere vergunning niet vereist.

De stad Gent en de voorsteden Sint-Amandsberg, Gentbrugge en Ledeberg worden in de zin van dit besluit slechts als één gemeente beschouwd.

5. Punten 1 d en e zijn niet toepasselijk op handel of vervoer binnen het gebied van de etappekommantuur Gent, voor zoveel de voorwerpen zich bevinden in en blijven binnen dit district.

Voor het vervoer van vlees en aardappelen (punt 1, d en e) binnen de kring van de etappekommantuur Gent, zullen door deze militaire overheid speciale voorschriften worden uitgevaardigd.

6. Elke inbreuk op de bepalingen van punten 1 en 2, alsook op die voor de etappekommantuur Gent uit te vaardigen (volgens punt 5, alinea 2), zal gestraft worden met een boete van ten hoogste 3000 mark of gevangenisstraf van ten hoogste 6 maanden. Beide straffen kunnen verenigd worden en bovendien kunnen de voorwerpen in beslag genomen.
7. Bevoegd zijn de krijgsrechtbanken en de Duitse militaire overheden.
8. Deze verordening treedt heden in werken.

Gent, 15 januari 1916.

De Etappe-inspecteur,
Von Unger, generalleutnant.

30 januari 1916

Men schrijft uit Koewacht aan het Dagblad van Noordbrabant:

Nu de bewoners aan de overzijde van de Nederlands-Belgische grens bekend is gemaakt, dat zij allen op 28 dezer hun woning ontruimd moeten hebben is in de nacht van 25 op 26 dezer een 20-

tal personen naar Nederland gevlucht, met behulp van een dubbele ladder, die ze over de elektriciteitsdraad hebben gezet.

31 januari 1916

Men meldt ons uit Koewacht:

De katholieken van deze gemeente hebben bericht ontvangen, dat hun kerk op Belgisch grondgebied van heden af gesloten is. Er worden stappen gedaan om er alles uit te mogen halen.

4 februari 1916

Uit het Etappegebied.

Onze correspondent te Brussel schrijft:

Dezer dagen zijn te Gent verschillende bekendmakingen verschenen, waaronder de volgende vermelding verdienen.

De burgemeester van Ledeberg heeft een brief doen aanplakken, welke hij ontving van de etappecommandant, deze luidt:

“Op 24 januari, bij gelegenheid van het arresteren van arbeiders, zijn er opstootjes ontstaan, welke geen karakter van kalmte droegen (sic!). Drie personen zijn in hechtenis genomen en wachten hun veroordeling af. Ik behoud mij het recht voor, na de rechtszaak, de gemeente Ledeberg een straf op te leggen en verwittig u dat voor het geval dergelijke feiten zich zouden herhalen, ik u streng zou straffen, evenals de gemeentesecretaris en de gemeente.”

Derhalve verzoekt de burgemeester de bevolking om de orde niet meer te verstoren. Alle samenscholingen zijn verboden. Hij spoort de inwoners aan om, wanneer arrestaties plaats vinden, hun

woning niet te verlaten, opdat zij geen aanleiding geven tot boeten, in dit ogenblik waar de werken van onderstand zoveel opoffering in geld eisen. De burgemeester herinnert nogmaals aan de verordeningen over het duiven houden en de strenge straffen, die de overtreders bedreigen. Hij eindigt met de overtuiging uit te spreken, op het gezond verstand der bevolking te mogen rekenen.

Ten slotte mag vermeld worden, dat een besluit van de opperbevelhebber hertog Albrecht van Wurtemberg het moratorium in het etappegebied tot 31 maart is komen verlengen.

Dood en leven van Pieter Daens (Karel Van de Woestijne).

23 januari.

Ik ben van nature een zeer lichtgelovig mens: daarom heb ik aan mezelf achterdocht als eerste levensregel opgelegd. - Verleden week, dag op dag, lees ik in de Brusselse bladen dat Pieter Daens gestorven was. Mijn eerste gevoel was er een van spijt: Pieter Daens was niet alleen een der meest typische, hij was tevens een der sympathiekste onzer kamerleden. Ik wist dat hij sedert jaren op een gegeven tijd een waterkuur ging doen te Sleidinge bij Gent, want Daens geloofde evenzeer in de hydrotherapie als in het goed recht der flaminganten en in de toekomst der christendemocratie. Was hem dit jaar de kuur allicht ontzegd (Sleidinge ligt niet zo heel ver van het vuur), en was hij aan de gedwongen onthouding bezweken? Hoe het zij, mijn leedwezen was zo groot, - zo groot, dat het mij argwaan inboezemen ging ...

Toen wist ik natuurlijk nog niet, dat daar reden toe was. Maar dacht eraan, dat, nog zo lang niet geleden, ook prof. Brants, van Leuven, voor overleden werd verklaard, en het genoeg mocht smaken, zelf in dit blad zijn voorbarige necrologie te lezen: het bericht van

zijn dood berustte op een vergissing, - die trouwens niemand betreunde, behalve misschien de al te haastige necrologen, en allerminst prof. Brants.

Hoe mijn vingers dan ook jeukten, u Pieter Daens te beschrijven, zoals ik onmeedogend met bekende maar dode Belgen pleeg te doen: ik aarzelde. Tot ik daar in de N. R. C. en in een particulier telegram uit Havre, zie staan, dat Pieter Daens inderdaad het aardse met het onaardse heeft verwisseld. - Ditmaal wierp ik alle twijfel met afschuw van mij af: Havre, dat is immers dé Belgische politiek, de enige, de onvervalste, waar wij niet dan met weemoed aan terugdenken, en waarover te mogen schrijven met de vroegere impertinentie, met Belgische onafhankelijkheid, onbescheidenheid, een der zeldzaamste geneugten is, die men zich tegenwoordig voor een journalist in Brussel denken kan. Havre kon in mijn opvatting niet jokken: daar was het te officieel voor. Ik greep dan ook met hongerdolheid op mijn best versneden pen, en legde deze niet neer, dan nadat ik Pieter Daens zijn paspoort voor de eeuwigheid had meegegeven.

Helaas, nauwelijks was ik hiermee klaar, of ik verneem van een vriend, dat Daens ten minste even levend is als ik. 's Anderendaags melden de Belgische bladen hetzelfde. En daareven zou ik de genadeslag krijgen: ook de N. R. C. meldt dat haar correspondent te Havre, in wie al mijn betrouwen berustte en die mijn argwaan had weten te overwinnen, zich vergist heeft. Maar dat Pieter, zijn broer, wel degelijk zijn aards bestaan niet opgegeven had, daar durfde ik nu niet meer aan twijfelen ...

Voor Pieter Daens zelf was dit één verheugenis. Maar ... mijn opstel dan over zijn overlijden: zou ik mij al die moeite voor niets gegeven hebben? - Toen kwam ineens een anekdote door mijn geheugen

spelen, die u misschien vermaken zal en die mijn situatie op niet onaardige wijze redden kwam.

Gij moet weten, er was eens een Vlaams dichter, en die hield zielsinnig van een ander Vlaams dichter. Was dezès vriendschap minder vurig? Ik weet het niet.

Ik weet alleen, dat de eerste zijn hersenen uitwong om het bewijs te bedenken, dat zijn vriend tot op de bodem van zijn bewustzijn moest overtuigen, hoe diep hij hem was verknocht. En op zekere dag had hij het gevonden. Hij ging naar zijn vriend toe; hij haalde een zwart omrand papier uit zijn zak; hij reikte het de weerspanning veronderstelde toe, en sprak: "Ziehier, mijn vriend, in welke voege ik over u schrijven zou, indien gij per malheur moest komen te overlijden". De vriend las: het stuk was zo aandoenlijk, dat hij zijn tranen over de eigen, helaas verleden, voortreffelijkheden (want zij waren als dusdanig aangegeven) niet weerhouden kon. Zij vielen in elkaars armen; wellicht liggen zij er nog in ...

Ik heb de eer niet, de vriend van Pieter Daens te zijn. Maar ik heb zonder overigens de minste verblindings, voor hem veel sympathie, die men tussen de regels van mijn necrologie kon lezen. Gij zelf trouwens wilt misschien wel iets meer vernemen over de man, waar dezer dagen al deze inkt voor vergoten werd. Ziehier dan wat ik onder andere schreef:

'Ik zie hem nog de Kamer binnenkomen, steeds onder de allereersten, steeds trouw op post. Voor het middaguur heeft hij zijn woonplaats Aalst verlaten; hij heeft plaats genomen in een derdeklasse wagen, na de conducteur, en de kaartjesknipper, en de machinist, en de werklui aan het spoor gevraagd te hebben of zij over niets te klagen hadden en of hij geen loonsverhoging voor hen

aanvragen zou; in de wagen heeft hij onmiddellijk een gesprek aangeknoopt met de reizigers, die hij doorgaans allen kent: werklui en mindere bedienden, die hij vooral 's avonds aanklampt, bij de terugtocht en in de boemeltrein, welke hij met opzet neemt omdat hij doorgaans vele arbeiders, meest grondwerkers, vervoert, zijn trouwste adepten, en die hij bespreekt, en die hij uitluistert met de ijver van de oprechte apostel, welke hij was. Te Brussel is hij uitgestapt: nu ziet men hem, als in gedachten verslonden, de bolhoed op de neus, zodat de lage kaalheid van de gebochelde schedel er achteraan als een kin uithangt; het gelaat grimmig en de schouders naar voren als van wie het rammen gewoon is. Op de sukkelstap van zijn korte gestalte en in de flodderbroek met doorgeduwde knieën, naar het parlamentsgebouw wandelen, terwijl zijn tengere en bleke grijsaardshanden de dikke dossiers aan de borst drukken, die hem nooit verlaten. Aan de ingang groet hij zeer beleefd de twee schildwachten en, binnen, de preutse bodes met de dikke halsketting, die hem behandelen met deferente intimiteit. Nu treedt hij de zaal binnen, waartoe hij zich een houding heeft gekozen (wat trouwens zo goed als alle kamerleden doen) van het diepst geabsorbeerde denken, alsof hij opdracht gekregen had, nu eens en voor altijd het wereldraadsel op te lossen en dit hem noch rust noch duur laat. Verstrooid slap drukt hij de hand der collega's, die hij voorbij komt, en gaat zitten op zijn plaats: heel vooraan, vlak onder de liberalen. De andere vertegenwoordiger der Christendemocraten, de priester Fonteyne, - buikige namaak, en in het verkleinde, van Hugo Verriest - komt het ordewoord opnemen; Pieter Daens geeft het met nonchalante ingetogenheid en iets als terughoudendheid: men ziet wel dat hij niet zo heel veel vertrouwen heeft in zijn medestrijder, gewoon als hij is, zelf en alleen de zaakjes der partij en vooral der partijgenoten te beredderen. En misschien denkt hij daarbij aan die andere

christendemocratische volksvertegenwoordiger, die eveneens priester was: aan zijn broeder Adolf, en valt de vergelijking niet ten voordele van de heer Fonteyne uit.

De heer Fonteyne heeft inderdaad maar heel weinig dat hem op pastoor Daens zou kunnen doen gelijken. Als politiek verslaggever heb ik de pastoor in de kamer niet mogen kennen. Ik weet er echter genoeg van, om te bekennen dat ook zijn broer en trouwe schildknaap niet zo heel veel van hem heeft. Pastoor Daens is, ge weet het, een der meest opzienbarende persoonlijkheden der Belgische kamer geweest; niet alleen om de stoute nieuwheid van zijn inzichten, die de rechterzijde, en meer bepaald zijn boezemvijand, de heer Woeste, schrik op het lijf joegen: veel meer misschien nog om de magistrale wijze, waarop hij ze wist te verdedigen. Echte volksmenner, in de verheven betekenis van het woord, was hij tevens een debater, waarvan de kracht geenszins sluwheid uitsloot, en wiens moed soms de grenzen van het tragische nader kwamen. Zijn geschillen met zijn bisschop, monseigneur Stillemans, nu ook juist geen kat om zonder handschoenen aan te pakken, en trouwens evenzeer als de weerspannige pastoor, een imponerend potig figuur, zouden een geniaal dramaturg waard zijn, en ik kan er niet aan denken, zonder ze mij voor te stellen op het toneel, - wat trouwens wel kan liggen aan het enigszins theatrale van het geval, iets waar priester Daens nu juist niet bang voor was ...

Helaas, van dit alles vond men bij Pieter Daens niet veel terug: alleen dezelfde haat tegen Woeste, die er wel een beetje bang voor was; en verder een even groot geloof in, een even grote verkleefdheid aan de christendemocratie en aan haar aanhangers. Eerlijk daarenboven, gelijk men het zelden is in de politiek, en zo getrouw aan zijn beginselen, dat men er zich over verbaasde. Zo

sprak hij in het openbaar nooit één woord Frans, ook niet als men hem in die taal aansprak, en ik herinner mij de verbluftheid, gevolgd door een schaterlach, toen hij, één maal in de kamer op ik weet niet welke vraag “non” antwoordde. Hetzelfde kon gelden voor zijn godsdienstige overtuigingen: deze socialist (hij was het in de praktische zin, al wilde hij het niet bekennen) vergat nooit dat hij katholiek was, en bewees het onder meer, toen hij tegen de neutrale school optrad.

Die dag is er een grote geweest in zijn parlementaire carrière, al was het maar omdat men die dag naar hem geluisterd heeft. Want dat was het grote verdriet in het leven van Pieter Daens: de kamer wilde nooit naar hem luisteren. Daens kwam aan het woord: onmiddellijk begon het in de zaal te gonzen van particuliere gesprekken. Daens protesteerde, sloeg de armen in de lucht: onmiddellijk begon de Kamer te lachen, terwijl de heer Woeste hem grinnikend bezag. Woedend dan liep het moedige oude mannetje naar de tribuun, snauwde in het gehuil de voorzitter toe, schold op de kamer, die het luider en luider uitproestte; soms trachtte men op de socialistische banken tussen te komen: het hielp doorgaans heel weinig; en de onhoorbare redenaar, wiens stem het gejoel onmogelijk te boven kon, kruiste in arren moede, na voldoende bewijzen van verontwaardiging, zijn armen Napoleontisch over zijn borst, om eindelijk onverrichter zake en met de duidelijkste tekenen der ontmoediging, weer zijn plaats te bereiken. Hetgeen hem niet belette, bij de eerste gelegenheid volijverig te herbeginnen ...

Het dient gezegd: zo de kamer zich voor de heer Daens als redenaar niet zo heel vriendelijk toonde, bij zijn welsprekendheid verloor zij niet veel. Oprecht als geen, vol goede bedoelingen, gingen de politieke inzichten van Pieter Daens niet diep, en geenszins gepaard met filosofische bijgedachten. Hij was, eenvoudig, een idealist vol

praktische zin: veel minder een zeldzaamheid dan men soms denken kon. En dat bleek ook uit wat hij zegde of schreef: steeds dezelfde verontwaardiging voor wat hem wantoestanden toeschenen, zonder dat hij die toestanden veel verder ging zoeken dan onder het mindere personeel van het spoor of van de openbare werken, zonder dat hij vooral enig diepergaand middel inzag tot verbetering dan, bv., loonsverhoging. Heel zijn overig geestelijk bezit bestond uit enige gemakkelijke gemeenplaatsen, zodat men waarlijk niet al te zeer aan kwade wil moet denken, zo de kamer hem niet altijd ontzag of zelfs maar met barmhartigheid behandelde ...

Met dat al was Pieter Daens één der braafste mensen die er op aarde lopen, en, al bezat hij de begaafdheden niet van dezen die hem en zijn familie vervolgd hebben en zelfs gebroodroofd om overtuigingen, die eerlijk en eerbiedwaardig waren, hij had een beter hart dan zij en een edeler ziel. Daar wordt men weliswaar geen gezaghebbend kamerlid mee. Maar het kan ertoe meehelpen, in vrede te sterven. Moge Pieter Daens het hebben ondervonden ...”

Pieter Daens heeft het gelukkig niet ondervonden, en ik verheug er mij in. Maar het doet niets af van mijn zekerheid, dat het hem aldus vergaan zal ... veel later, en liefst zo laat mogelijk.

9 februari 1916

In het etappegebied zijn terug duiven verborgen gehouden en door de Duitse politie opgespoord. Zoals de gewoonte is, zijn de gemeenten, waar de feiten zich voordeden, verantwoordelijk gesteld, op grond van nalatigheid der plaatselijke politie. Ditmaal

kreeg de stad Aalst, reeds voor de tweede maal veroordeeld in dezelfde zaak, 2000 mark boete; het dorp Elene 500 mark.

14 februari 1916

Scherpe controle te Gent.

Onze correspondent schrijft uit Brussel, dat te Gent en voorsteden, op bevel der Duitse overheid, op 10, 11 en 12 februari een algehele volkstelling moest plaats hebben. Elke persoon van het mannelijk en het vrouwelijk geslacht, die de nacht van 9 op 10 februari daar ter stede had doorgebracht, moest worden opgegeven. Alle inwoners waren verplicht op voornoemde drie dagen voortdurend iemand in hun huis aanwezig te hebben, om de tellers met overlegging van identiteitspapieren de gewenste opgaven te verstrekken. Op het niet nakomen van dit bevel stonden straffen, welke tot 3 maanden gevangenis of 1000 mark konden gaan.

Zoals men weet is sedert het einde der vorige week alle verkeer tussen etappengebied en generaal-gouvernement stopgezet.

Militaire rechtspraak.

Brussel, 11 februari.

De rechtsgeleerde, die verwacht onder dit hoofd belangrijke theoretische uiteenzettingen te vinden of zelfs maar een beschouwing in hoever hier in België de theorie der militaire rechtspraak in de praktijk wordt toegepast, zal bedrogen uitkomen. Niet dat er over dit onderwerp geen zeer belangrijke beschouwingen zouden te geven zijn door een deskundige, maar juist dit ben ik niet en daarom kan ik mij op dit gebied niet begeven. Hetgeen hier volgen zal, is alleen een verzameling van verschillende

opmerkingen, de laatste dagen verschenen, die alle op het boven dit artikel geplaatste onderwerp betrekking hebben en daarom gevoeglijk samen vermeld mogen worden.

In de eerste plaats volgt hier een ambtelijk bericht, door de Duitse overheid aan de hier te lande verschijnende bladen toegezonden, waarin het heet: "In de aan Duitsland vijandige of tegen dit land bevooroordeelde pers ziet men elk ogenblik, als een wapenkreet, de oude legende terugkomen, volgens welke men in België onder een schrikbewind zou leven. Het doel van deze handelswijze is duidelijk, en dient klaarblijkelijk om de bevolking op te hitsen tegen de rechtbanken te velde en hun werk als een komedie van het recht voor te stellen. Het spreekt vanzelf, dat tot hertoe niet het minste bewijs van deze goedkope lasteringen is kunnen aangevoerd worden, en als men beproefde dit te doen, was niets gemakkelijker, dan er de zwakheid van aan te tonen. Aangezien er evenwel personen zijn, goedgelovig genoeg om het oor te lenen aan dergelijke verzinsels, wordt hieronder bekend gemaakt een statistiek van de vonnissen, door de rechtbanken te velde uitgesproken, sedert deze in het gebied van de gouverneur-generaal in werking werden gesteld. Deze statistiek werd opgesteld volgens ambtelijke, onaanvechtbare gegevens en haar cijfers zijn welsprekender dan welk pleidooi ook." De dan volgende gegevens zijn aldus samen te vatten:

Tijdperk	Veroordelingen	Vrijspraak	
		Door vrij-spraak	Door ontslag van rechts-vervolging

Tot 30/04/1915	1215	167	1310
01/05 tot 31/07/1915	894	141	567
01/08 tot 31/10/1915	1206	184	973
Totalen	3315	492	2850

In het geheel dus 3342 vrijspraken tegen 3315 veroordelingen.

Aan deze cijfers voegt de ambtelijke bekendmaking het volgende toe: “Met deze cijfers voor ogen, waaruit blijkt, dat het aantal vrijspraken dat der veroordelende vonnissen overtreft, zal zelfs de leek moeten toegeven, dat de Duitse rechtbanken hun vonnissen onpartijdig vellen en alleen te rade gaan met het recht en de rechtvaardigheid. Elke rechtsgeleerde zal het er over eens zijn, dat de verhoudingscijfers zelfs voor tijden van vrede zeer gunstig genoemd mogen worden en veeleer getuigenis afleggen van een betrekkelijk brede rechtspraak, dan van een te gestreng, laat staan willekeurige toepassing der wet.”

Tot zover deze mededeling, welke wellicht voor andere cijfergroepering vatbaar zou zijn. Zo zou men kunnen vragen, of een totaal van 6657 rechtsvervolgingen in een tijdperk van een groot half jaar veel of weinig genoemd moet worden. Zoals ik echter opmerkte, ben ik op dit gebied niet deskundig en dus verplicht deze vraag onbeantwoord te laten.

Verder is dezer dagen een lijst bekend gemaakt van ruim honderd personen, die veroordeeld zijn wegens het overtreden van de verordeningen op het ter beschikking stellen van graan- en vleesvoorraden. Het zijn telkens boeten, te vervangen door dagen hechtenis, en ze lopen van 50 tot 1000 mark en van vijf tot 60 dagen. Bovendien heeft een der delinquenten 7000 mark boete, of hechtenis, tegen één dag voor elke vijftien mark gerekend.

Ook uit het etappegebied, waar de rechtspraak natuurlijk buiten de bemoeiing van de gouverneur-generaal staat, komen enkele opgaven van veroordelingen. Zoals ik hier reeds herhaalde malen berichtte, wordt daar zeer steng de hand gehouden aan het verbod duiven los te laten vliegen of ze te houden; worden er overtreders gevonden, dan krijgt de gemeente, waar de schuldige woont, meestentijds, op grond, dat door nalatigheid de plaatselijke overheden in verzuim waren, een hoge boete; bovendien echter worden de schuldigen zwaar gestraft, zoals blijkt uit dit lijstje.

Veroordeeld werden door de krijgsrechtbank van de mobiele etappekommandantuur te Dendermonde: op 26 oktober 1915 twee geestelijke broeders tot 2 jaar en zes maanden, respectievelijk twee jaar en 4 maanden, een koetsier tot 2 jaar en 4 maanden; op 13 januari 1916 twee personen tot twee jaar gevangenisstraf, enz. Een krijgsraad gaf een verver uit Sint-Niklaas slechts drie maanden, maar de rechtbank te velde van de etappekommandantuur Geraardsbergen, sprak weer straffen van twee tot twee en een half jaar uit.

Tot slot de volgende bekendmaking, welke mij zoeven onder de ogen komt en te Gent is aangeplakt:

“In de nacht van 20 op 21 december 1915 is de telefoonlijn tussen Laarne en Wetteren vernield en zijn de draden over een lengte van omstreeks 1250 meter weggenomen.

“De hoeveelheid verdwenen draad bedraagt een kwart voor Laarne en drie kwart voor Wetteren, derhalve voor deze laatste gemeente zowat 900 meter.

“Hoewel de schuldige, een inwoner van Laarne, door de zorgen van de overheden van die gemeente is aangehouden en gerechtelijk gestraft, kunnen deze gemeenten niet vrijgesproken worden van het feit, dat zij hun plichten verzuimd hebben, volgens welke zij er voor hadden moeten waken, dat zulke verraderlijke daden niet meer op hun grondgebied plaats hadden, hetgeen vanzelf voortvloeit uit het grote belang, dat er voor de militaire overheid in gelegen is, dat geen hinderpaal aan het gebruik van de telefoon in de weg zou gelegd worden.

Op bevel van de opperbevelhebber van het leger is daarom de gemeente Laarne veroordeeld tot een boete van 5000 mark en de gemeente Wetteren tot een boete van 10.000 mark.

Hetgeen ter kennis van eenieder wordt gebracht.

17 februari 1916

Verkeer met België.

Het Duitse gezantschap te 's Gravenhage deelt mede, dat de komst van personen uit het buitenland binnen het operatie- en etappegebied in België (Oost- en West-Vlaanderen) en evenzeer het vertrek van personen van daar, door de bevoegde militaire autoriteiten geregeld niet toegestaan wordt. Desbetreffende tot de

Duitse autoriteiten in België of Nederland gerichte verzoeken kunnen derhalve niet in aanmerking komen.

24 februari 1916

Uit het etappegebied.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De opperbevelhebber, hertog Albrecht van Wurttemberg, heeft bepaald, dat in alle verordeningen, waar het aanbrengen als plicht is voorgeschreven, deze uitzonderingsbepaling zal worden opgenomen: Er bestaat geen verplichting voor kinderen hun ouders aan te geven, noch voor gehuwde vrouwen om hun mannen aan te brengen.

De etappe-inspecteur, de generaal der cavalerie von Unger, nam het volgende besluit. Al wie een identiteitsbewijs verliest of er misbruik van maakt, zal bestraft worden met een boete van ten hoogste 1000 mark of een gevangenisstraf gaande tot zes weken, tenzij andere besluiten hogere straffen voorzien. Buiten de boete kan tegelijkertijd gevangenisstraf worden uitgesproken.

Met de Gentse fabrieken gaat het hoe langer hoe slechter. Nu weer komt uit Gent het bericht, dat de Linière des Flandres haar deuren deze week zal moeten sluiten, waardoor 700 werklieden op straat zullen staan.

De volgende fabrieken zullen dan voorlopig nog de enige zijn, welke de vlasnijverheid te Gent vertegenwoordigen: La Lys met 3000 werklieden, Linière Gantoise 2800, La Liève 1575, Morel en Verbeke 675, Nouvelle Linière du Canal 200, Grenier 100, Tollenaere 100, Rey 50.

Deze werken allen 12 uur per week; behalve Grenier en de Nouvelle Linière du Canal 24.

7 maart 1916

Over een merkwaardige dode.

Men schrijft ons:

Bij een merkwaardige dode behoort een lijkrede. En merkwaardig was het zeer zeker, het "Getrouwe Maldeghem", waarvan in de vorige week het laatste nummer verscheen. Een blad, dat men als curiositeit zond naar familie en vrienden over de Schelde; zoals ik er nooit elders een zag, en zoals er waarschijnlijk wel geen tweede zal bestaan. Welnu dan de lijkrede.

Het "Getrouwe" – zoals het in de wandeling heette – en zijn redacteur-drukker-uitgever Victor de Lille waren één. Zoals zijn krant was, was de Lille, en zoals de Lille was, was de krant. In Maldegem, een stadje van een tienduizend zielen, vlak over de grens bij Aardenburg, daar woonde hij op het "kasteeltje", een oud burchtachtig gebouw. Woonde, zeg ik, want al is hij nog in het land der levenden, in december 1914 voerden de Duitsers hem weg naar het interneringskamp in Holzminden, waar hij nog verblijft.

De Lille, dat is een selfmade man, van zeer gering afkomst, maar iemand van aanpak, van durf en bovenal met iets eigens. Wat deed hij al niet! Voor het timmervak opgeleid, was hij een der eerste fotografen in Maldegem, maakte een drukkerijtje in het achterhuis bij zijn moeder, breidde deze zaak uit in de kaarsengieterij van de koster naast de kerk, totdat hij zijn eigen lokalen kon betrekken. Van alle markten is hij thuis, hij schrijft proza en maakt verzen, is architect en beeldhouwer, schildert en drukt en ... is daar

tussendoor gemeenteontvanger. Als er een “stoet” – wij zeggen een optocht – in Maldegem moet ineengezet worden, de Lille is de organisator en schildert de vaandels. Hij gaf in de plaats van zijn woning de stoot tot de oprichting van een “velodroom”, waarin vele wielervedstrijden gehouden werden, maar waarin hij ook vertoonde: “De zevende Bliscap van Maria”, door hem herdicht, zodat het begrijpelijk voor het volk werd. Vooral echter is hij een man van de oppositie, in strijd leeft hij en al wat in oppositie is, schaart zich om de Lille. Goed katholiek, ligt hij toch steeds met de plaatselijke geestelijkheid overhoop. Toen de gemeenteraad van Maldegem het besluit genomen had van de oude grijze toren en de kerk af te breken en een nieuwe te bouwen, bond de Lille de strijd aan voor het behoud ervan, hij sloeg erop los in zijn krant, dichtte zijn Torenliedjes, ging naar de minister, wist het volk ervoor op te winden en ... won het pleit; toren en kerk werden geplaatst op de lijst der monumenten, die rijksbescherming genieten. Een spontane, uitbundige natuur is het, een fel gekleurde persoonlijkheid, een man, die doet denken aan de Midi, niet aan het kalme Maldegem.

Hij is ook de uitgever van de Duimpjesuitgave, een goedkope uitgave van dure boeken, zoals hij het zelf noemt. Begonnen is hij met de werken van Mevrouw Courtmans van Maldegem daarin uit te geven, doch daarna volgden de werken van Sabbe, Lambrecht, Lambrechts, Pater Linnebank; René de Clercq enz. Het eerste werk van Stijn Streuvels, Lenteleven, kwam uit in Duimpjesuitgave. Dat kostte de Lille echter heel wat morele steun. Men vond Streuvels te realistisch. Mejuffrouw Belpaire, dezelfde, die nu de Belgische Standaard in De Panne, in het nog onbezette gebied van België, uitgeeft, zegde hem er de vriendschap voor op, een scheiding, die later weer bijgelegd is. Kon een schrijver nergens terecht met zijn manuscript, de Lille nam het, als het goed was. En was er geen kopij

– de Duimpjesuitgave had zich tegenover haar abonnees verplicht jaarlijks 6 boeken voor 3,60 frank te leveren – geen nood, de Lille schreef zelf ook nog, onder eigen- of schuilnaam.

Natuurlijk was hij een vurig flamingant en een hevig voorvechter van de vervlaamsing der Gentse hogeschool.

Maar het merkwaardigste product van zijn geest en zijn handen is wel het “Getrouwe”, nu ter ziele. Eens per week, ’s zaterdags, verscheen het in een oplage van 20.000 exemplaren, en werd verspreid door geheel Noord Vlaanderen, vooral in de omstreken van Maldegem, het “Meetjesland”, terwijl ook een vrij groot aantal Zeeuws Vlaanderen en Amerika, naar de daar wonende Belgen, gezonden werd. Dorp aan dorp werd het gecolporteerd voor een “halve kluit” (een halve stuiver) per nummer; één blad in zeer groot formaat. Onder de titel de weekkalender, met voor elke dag de heilige en meestal korte spreuken als:

“Veel broodvrienden
Weinig noodvrienden”

of

“Alle harten zijn gezusters,
Maar alle beurzen een zijn geen broers”

en dergelijke.

De kop had aan de zijanten altijd een paar Vlaamse of Nederlandse gedichtjes, ook wel van hem zelf, in de volkstoan, met dat tikje sentimentele romantiek erin, dat het gewone mensdom altijd weer pakt.

Vanonder werd dit alles afgesloten door een meetstrook van een halve meter, in centimeters verdeeld, met het bijschrift: "De getallen, die hierboven heel de breedte van dit blad beslaan, zijn zoveel centimeters, dus een halve meter. Alle dagen hebben de mensen iets bij de centimeter te meten: de boeren hebben dat nodig als ze hun koebeesten moeten overgeven bij de ontvanger. Ze moeten zeggen hoeveel centimeters de hoorns van elkaar staan. De huismoeder heeft het nodig om haar kleedjes te maken. Zonder een meter kan geen enkele ambachtsman voort: metser, timmerman, smid, schoen- of kleermaker. Het gebeurt dikwijls, dat ze hem niet bij de hand hebben. 's Zondags bv. zonder schort, maar nu met ons blad, weten ze altijd waar naar toe."

Dan de inhoud! Daar zou onze deftige pers, hier in Nederland, waar zelfs het kleinste plaatselijke blaadje de waardige, serieuze, nuchtere Hollander uithangt, van rillen. Vooraan een kroniek, in de eigen kleurige taal van de Lille, want hij schrijft geen Nederlands en hij schrijft geen Vlaamse gouwspraak, hij schrijft zijn eigen taal met soms schitterende woordvondsten. Korte zinnetjes vaak, met iets docerend erin, want volksopvoeder wil hij zijn. En steeds in de taal van het volk, met beelden die het volk kan begrijpen. Veel voorbeelden staan mij niet ten dienste door de sluiting van de grens, maar een enkel toch wel. Zo heeft de vermoorde aartshertog Frans Ferdinand "het niet in zijn kop gestoken, de grote Jan uit te handen" en heeft zijn kroonprins worden "zijn goed jongensleven niet veranderd". Zo, onmiddellijk na de oorlog over de Belgen; "Dat ze Goliath de kop hebben afgedaan is wel geen waar, zelfs niet zijn koppigheid, want daarom is hij te grote kop", enz.

Dan volgen allerlei rubrieken, vooral grote kolommen plaatselijk nieuws, waarbij het "leutige" niet vergeten is, al is het maar in de aankleding van het geval. Als er iets gebeurde in een dorp, een

burentwist, een dronkemanspartij, het "Getrouwe" vertelde het met namen en toenames, in een niets ontziende journalistiek. En de volbloedige, bruisende natuur van de Lille dikte het feit nog wel eens wat aan, zodat het volk al lachende sprak van de "Getrouwe leugenaar". Maar de zaterdag daarop kocht men toch het blad weer, de Vlaming om het, 's zondags na de "messe" en voor hij "op stamenee" (naar het estaminet-café) of naar de "bolbaan" (een Vlaams volksspel) ging, als zijn, voor de meesten enig, geestelijk voedsel in zich op te nemen; de deftige Cadzander, omdat hij zich de streling van de Lille's leute toch niet wilde laten ontgaan, al stond hij er dan ook met een kritisch oog tegenover. En tussen de tekst door overal afbeeldingen der vermelde feiten. Waar hij ze altijd vandaan haalde is mij een raadsel. Zodra de oorlog uitgebroken is, heeft hij een afbeelding van een uhlaan, van de verschillende Franse wapens enz. Als hij een artikel schrijft over David en Goliath, dan staat er een triomferende David met het reusachtige hoofd van Goliath, aan de haren opgeheven, boven. Als van Cauwelaert in Zeeuws Vlaanderen spreekt voor de Belgen, zijn portret prijkt in het "Getrouwe". Als een vrouwtje in Schoondijke honderd jaar wordt, de Lille geeft haar afbeelding. Zelfs zijn feuilletons zijn geïllustreerd. Geen beroemd man en ook geen berucht man ontsnapte er aan, in dit blad te prijken.

Zo maakte de Lille zijn krant tot het meest gelezen volksblad in Noord-Vlaanderen.

Toen kwam de oorlog, de inval in België, een ontzetting voor de redacteur van het "Getrouwe". Het Duitse leger kwam als "vijand bij zijn beste vrienden". "Het feit alleen, dat Duitsland ons aanvalt en Frankrijk als onze verdediger optreedt, is inderdaad een broedermoord." Maar, wat er ook gebeurde, het "Getrouwe" bleef uitkomen. Niet één nummer bleef achterwege. Toen de Duitsers

Maldegem bezetten, werd het blad door de Lille's zoons in Holland gedrukt, daar hij, als gemeenteontvanger, te Maldegem moest blijven. Zolang de grens niet afgesloten was, werkte hij er aan mee, op, voor de Lille, merkwaardig kalme toon aanradend, zich aan het onvermijdelijke te onderwerpen, niet te plunderen, niet te schieten, in Nederland zich op niet op oneerbiedige wijze uit te laten. "Duitsland is nu wel niet de vriend, het is meer, het is op het ogenblik de meester".

En nu is het "Getrouwe" in de vorige week te Aardenburg overleden, terwijl – naar ik hoor – de Lille in Holzminden schildert en Vlaamse lessen geeft. "Van de nood een deugd maken", zal hij zeggen.

8 maart 1916

Uit Gent.

Onze correspondent schrijft uit Brussel, dat te Gent het navolgende werd bekend gemaakt bij aanplakbiljet:

"Ingevolge de overeenkomst, welke is aangegaan met de boekhandelaar Hermann Zieger uit Leipzig, heeft deze het uitsluitend recht verkregen de boekhandel binnen de grenzen van het gebied van het 4^e leger te exploiteren. Elke andere verkoop van Duitse dagbladen, tijdschriften, boeken, prentbriefkaarten is aldaar verboden; evenwel mogen de bestaande voorraden tot 1 maart worden opgeruimd. De reeds bestaande Duitse winkels moeten opgaan in deze nieuwe veldwinkels of verdwijnen.

De Belgische boek- en papierhandelaren, welke voor de oorlog reeds bestonden, mogen voortgaan met het verkopen in hun winkels van alle boeken, dagbladen en prentbriefkaarten, welke

geoorloofd en bovendien niet-Duits zijn. De straatverkoop van Duitse dagbladen en prentbriefkaarten zal eveneens door de veldboekhandel van het 4^e leger worden geregeld. De boekhandel aan het station blijft buiten deze verordening. De krantenkiosken en boekhandelaars moeten zich in verbinding stellen met de "Armee-Buchhandlung 4" door bemiddeling van de etappekommandantuur.

Elke overtreding heeft voor gevolg een boete, die tot 500 mark kan gaan, of een gevangenisstraf van 6 weken; bovendien zullen de goederen in beslag kunnen worden genomen."

9 maart 1916

Veroordelingen in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel, dat in het etappegebied de volgende veroordelingen zijn uitgesproken.

Nadat de gemeente Lovendegem op 1 februari 1916 veroordeeld was tot een boete van 5000 mark, wegens het verdwijnen van telefoondraden op haar grondgebied begin januari 1916, terwijl bovendien de dader niet ontdekt werd, heeft eenzelfde feit zich opnieuw voorgedaan. Van dezelfde telefoonlijn, die hersteld was, zijn 45 kilogram koperdraad afgesneden en meegenomen, alweer zonder dat men de schuldige heeft kunnen vinden. De bewakingsmaatregelen, welke de gemeente na de eerste diefstal had moeten nemen, om een herhaling van zulke feiten te voorkomen, zijn dus onvoldoende geweest. Om deze redenen en omdat de gevallen van verstoring der telefoonlijnen zich vermenigvuldigen, is de gemeente Lovendegem door het opperbevel van het 4^e leger tot een nieuwe boete van 5000 mark veroordeeld.

In de nacht van 18 op 19 december 1915 is op het gebied van de gemeente Waasmunster een telefoonlijn vernield. De dubbele draad is weggenomen over een afstand van zes palen op een lijn in gebruik door de militaire overheid en over een lengte van vier palen op een ongebruikte lijn. Men schijnt zodoende minder ten doel te hebben gehad het verstoren van de verbinding, dan wel het stelen van draad. Evenwel wordt het feit verzwaaard door de omstandigheid, dat hier een herhaling plaats vond; immers heeft de opperbevelhebber van het leger op 22 december 1915 een boete moeten opleggen aan dezelfde gemeente, wegens een soortgelijk feit, gepleegd op 23 augustus 1915, toen een misdadige vernieling van spoorwegwissels werd vastgesteld. Deze herhaalde feiten rechtvaardigen een strengere straf. Het opperbevel van het 4^e leger heeft daarom de gemeente Waasmunster veroordeeld tot een boete van 3000 mark.

16 maart 1916

Veroordelingen in België.

De Duitse gouverneur-generaal in België heeft de volgende veroordelingen bekend gemaakt:

Bij vonnis van 1 maart 1916 van een veldkrijgsraad, zijn hierna volgende personen wegens krijgsverraad (bestaande in het overbrengen van inlichtingen over troepentransporten), of wegens niet verwittigen van de Duitse overheid, veroordeeld:

Ter dood: 1. Adolf Lampert, handelsreiziger te Brussel; 2. Hermina Wanenkem, naaister te Brussel; 3. Theofiel De Ridder, behanger te Brussel; 4. Leonce Roels, notaris te Zottegem; 5. Jeroom Jacmin, ingenieur te Halle; 6. Alfred Balthazar, elektro-werktuigkundige te Halle; 7. Arthur Pollet, smid te Manage; 8. Alfred Ghislain,

handelsreiziger te Hornu; 9. Desiderius van den Bosche, handelaar in sigaren te Zottegem.

Tot levenslange dwangarbeid: 10. Leopold Gesp, fabriekwerker te Turnhout; 11. Edward van Gelder, fabriekwerker te Turnhout; 12. Alfred Wibert, baanwachter te Boussu;

Tot 15 jaar dwangarbeid: 13. Jozef Vignoble, elektro-werktuigkundige te Ath; 14. Arthur Goossens, elektro-werktuigkundige te Ath; 15. Alfons Maton, baanwachter te Boussu; 16. Achille Wanenken, hulparbeider te Marcinelle; 17. Eva Dehaut, naaister te Brussel; 18. Victor Vandeborne, haarsnijder te Halle; 19. Julius Grebet, zaakvoerder te Doornik;

Tot 12 jaar dwangarbeid: Hendrik Poriau, kleermaker te Zottegem;

Tot 10 jaar dwangarbeid: Leopold Bennami, elektro-werktuigkundige te Ath; Vrouw Louiza Pollet te Manage; Omer Poriau, kleermaker te Zottegem; Remigius Boone, kantoorklerk te Antwerpen; Petrus Vandeborne, tekenaar te Halle; Bonifacius Tissen, beambte bij het kadaster te Brussel;

Tot 3 jaar dwangarbeid; Emiel Carlier, zaakvoerder te Ath;

Tot 4 maanden gevangenis: Emiel Poriau, kleermaker te Zottegem; Maurits Michels, handelsreiziger te Deinze; Gustaaf Barbleux, letterzetter te Doornik; Jan Lampens, 1^e schepen te Gent, Emanuel Droeshout, hoofdtreinwachter te Gentbrugge;

Tot 3 maanden gevangenis: Marcel Liebert, fabriekbezitter te Gent.

De doodstraf, uitgesproken tegen Roels, De Ridder, Jacmin, Balthazar, Polet, Ghislain en van den Bosche is heden door de kogel voltrokken.

Bij vonnis van 29 februari 1916 van een veldkrijgsraad zijn eveneens veroordeeld wegens poging tot krijgsverraad of wegens het verlenen van hulp bij dit misdrijf, bestaande in het toevoeren van manschappen naar het vijandelijk leger:

Tot 10 jaar dwangarbeid: Edgar Pepin, student in de geneeskunde te Pâturages.

Tot 3 jaar en 3 maand dwangarbeid: Adolf Tacniers, meubelmaker te Pâturages; Paul Ruelle, handelaar te Pâturages, David Ruelle, mijnwerker te Pâturages;

Tot 1 jaar dwangarbeid: Karel Honorez, mijnwerker te Warmes.

Tot 3 maanden gevangenis wegens niet verwittiging van de Duitse overheid: echtgenote Antonia Honorez te Wasmes.

19 maart 1916

Duitse tweedekker.

Nader meldt men ons uit Oostburg:

Het is zo goed als zeker, dat de vrijdag hier gesignaleerde vliegmachine een Duitse tweedekker is geweest. Te Aardenburg vloog hij zo laag, dat men dacht, dat hij tegen de toren van de katholieke kerk zou vliegen. Zodra de militairen in Oostburg schoten, ging hij snel de hoogte in en binnen enkele minuten was hij uit het gezicht verdwenen.

Naar men ons meldt, moet het vliegtuigtoestel even over onze grens, in Watervliet, bij IJzendijke, zijn neergekomen en zou de vlieger gewond zijn.

21 maart 1916

Uit Gent.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Ook dat zal de grote oorlog ons gebracht hebben ... een slagersstaking!

Naar het schijnt hielden de boeren, die te Gent vee naar de markt brachten, zich geenszins aan de vastgestelde maximumprijzen en hierdoor werden de slagers eveneens verplicht bij de vleesverkoop boven de maximumprijs te gaan, hetgeen voor hen vervolging en veroordeling meebracht. Zij staken toen de hoofden bij elkaar en namen in een vergadering het besluit aan, dat aan het volk bekend werd gemaakt en waarin werd medegedeeld, dat zij geen stuk vee meer zouden kopen, noch op de markt, noch bij de boeren, zolang aan de maximumprijzen de hand niet werd gehouden. Het gevolg was dat op 5 maart verreweg de meeste slagers hun winkels sloten en de Gentenaars zonder vlees waren en dus een aantal gedwongen vleesloze dagen tegemoet gingen.

Zoals echter in deze tijden vanzelf spreekt, bemoeide de Duitse militaire overheid zich terstond met deze abnormale toestand en riep de burgemeesters van alle gemeenten, welke tot de Gentse kommandantuur behoren, bij elkaar. Hier werd uitgemaakt, dat elke gemeente verplicht is op de weekmarkt zoveel vee te leveren als voldoende is voor de voeding der inwoners, tegen 1,10 tot 1,45 F levend gewicht. Landbouwers, die bij de levering aan hun gemeente moeilijkheden maken, worden streng gestraft; de verkoop op de markt aan de slagers vindt voortaan onder Duits toezicht plaats. Vlees mag van nu af slechts verkocht worden aan

hem, die een vleeskaart bezit en niet meer dan 125 gram per hoofd en per dag.

Op 17 maart zal dus de vleesloze periode te Gent achter de rug zijn.

23 maart 1916

Iemand, die een tocht deed langs de Belgische grens en wel langs de elektrische draad van Ede naar Moershoofde, schrijft ons:

Wat mij in Ede terstond opviel, was, dat er weer nieuwe troepen lagen, ditmaal kurassiers. Bij de draad was een groot zoeklicht aangebracht en een inrichting om de stroom tijdelijk af te sluiten. Telkens wanneer iets met de draad in aanraking komt, wordt hierdoor een lichtje ontstoken en kan er worden nagegaan wat er gebeurd is. Zo langs de draad in de richting van de Oosthoek wandelend, viel het mij op, dat door de Duitsers al het houtgewas was gehakt en dat daar veel land onbewerkt ligt. Mensen, die anders een goed stuk brood konden verdienen, mogen nu dat land niet bebouwen, daar het in de verboden strook ligt. Wie dit gebied betreedt, wordt zonder waarschuwing neergeschoten. Men deelde mij mede, dat de Duitse overheid het land nu zelf zal bebouwen met lage gewassen, waarin zich geen vluchtelingen kunnen verbergen. Van de vijf draden der versperring is alleen de onderste niet geladen; de beide bovenste zijn prikkeldraden. Dezer dagen is aan de palen op een hoogte van ongeveer 3 meter een hoepel van ijzer gemaakt, die weer door draden aan de hoofddraad is verbonden. Dit is geschied omdat men ladders tegen de palen plaatste en zo beproefde de overkant te bereiken. Op bepaalde afstanden stonden Duitse schildwachten, mannen tussen de 40 en 50, maar ook jongeren van 18 tot 20 jaar. Alle huizen langs de weg waren leeg. De bewoners hadden ze moeten verlaten om naar Holland of

aan de andere kant van het Leopoldskanaal een wijkplaats te zoeken. Bij de Oosthoek, een gehucht van het Belgische dorp Sint-Laureins, was de draad verplaatst tot langs het kanaal, op verzoek der bewoners, nadat deze daarvoor aan de Duitse overheid 4000 mark hadden betaald.

Ze hadden er nu dit bij gewonnen, dat ze hun land, gelegen langs de grens in Holland, konden bewerken. Toch bevonden deze mensen zich in een moeilijke positie, want voedsel uit België kunnen ze niet krijgen en uit Holland mag het niet worden ingevoerd. Smokkelen is het enige.

Ook bij Moershoofde was de draad naar het kanaal verplaatst. Een groot deel van het eigenlijke dorp Sint-Laureins is daardoor vrijgekomen. Van ingezetenen van het Belgisch gedeelte vernam ik dat de prachtige bomen die langs het kanaal stonden, voor een groot deel gekapt zijn. Het aardig gelegen dorp heeft daardoor veel van zijn bekoring verloren. Ook hier was bij de houten noodbrug een groot zoeklicht geplaatst.

Men deelde mij nog mede dat ook Middelburg (België) zal vrijgemaakt worden en dat ook daar de draad tot tegen het kanaal zal worden teruggetrokken. Mits deze gemeente en de kerk daarvoor 8000 mark betalen.

26 maart 1916

Kapitein Verwilligen van de sleepboot Barbara IV te Dordrecht, die op 26 januari te Zelzate (België) door de Duitsers is gearresteerd, is vrijdagavond onverwachts in zijn gezin teruggekeerd.

Toen hij op 26 januari te Zelzate aan wal ging om de uitklaring voor Nederland in orde te maken, is hij door Duitse militairen

aangehouden en verhoord. Men verdacht hem van spionage en meenemen van brieven. De volgende dag is hij naar Gent en vervolgens naar Brussel vervoerd, waar zijn zaak verder zou worden onderzocht. Het bleek hem daarbij, dat zekere schipper Paepe had verteld dat hij, Verwilligen, zich aan genoemde misdrijven schuldig had gemaakt. Deze Paepe zat echter zelf in Duitsland in de gevangenis en het duurde zeer lang, eer die schipper te Brussel met de beschuldigde kon worden geconfronteerd. Toen dat echter eenmaal had plaats gehad, bleek terstond, dat de aanklager zich in de persoon van Verwilligen had vergist en deze kon dan ook dadelijk vertrekken. Men voorzag hem kosteloos van passen en reisbiljetten en liet hem op eigen gelegenheid van Brussel naar Nederland reizen.

Verwilligen verklaarde steeds goed behandeld te zijn en goed eten te hebben gehad. Bij zijn vertrek ontving hij zelfs van de officieren een paar sigaren, terwijl zij hem de hand ten afscheid reikten.

28 maart 1916

De bewoners van de landstrook tussen de Nederlandse grens en de elektrische draad, door de Duitsers in de buurt van de Boekhoutse Haven gespannen, kunnen geen levensmiddelen uit Nederland krijgen en van de Belgische zijde worden zij door de Duitsers niets verstrekt. Om aan deze onhoudbare toestand een einde te maken, hebben de bewoners zich tot de Commissie ter bevoorrading van de Belgische grensgemeenten gewend, met verzoek levensmiddelen te willen zenden.

10 april 1916

Veroordelingen in België.

De Duitse overheid in België heeft ondermeer het volgende bekend gemaakt:

Bij vonnis van 2 maart 1916 van een veldkrijgsraad is de verkoopster Gabriella Petit, te Molenbeek, wegens krijgsverraad, bestaande in spionage, ter dood veroordeeld.

De beschuldigde Petit heeft, naar eigen bekentenis, tegen goede bezoldiging een dienst van spionage op de spoorweg ingericht en gedurende verscheidene maanden de inlichtingen, door haar spionnen aangebracht, aan de vijandelijke inlichtingsdienst overgemaakt.

Het vonnis, tegen haar uitgesproken, is voltrokken.

Bij vonnis van 16 maart 1916 van een veldkrijgsraad zijn de volgende personen veroordeeld:

1. Louiza de Bettignies, zonder beroep, te Rijsel, wegens krijgsverraad, bestaande in spionage, ter dood;
2. Maria Leonie van Houtte, naaister te Roubaix, en
3. Joris De Saever, verhuurder van taximeters te Oudenaarde, wegens krijgsverraad, bestaande in het verlenen van hulp bij spionage, ieder tot 15 jaar dwangarbeid;
4. Alexander Schoenmaeker, dagloner te Brussel, wegens voortdurend brengen van brieven en personen over de grens, tot 2 jaar en 3 maanden gevangenis.

De beschuldigde de Bettignies is, naar eigen bekentenis, gedurende maanden als spionne verbonden geweest aan een vreemde inlichtingsdienst; zij beweert daarvoor geen bezoldiging te hebben ontvangen.

Haar straf is krachtens het genaderecht in levenslange dwangarbeid veranderd.

Verder heeft de Duitse overheid in België bekend gemaakt, dat bij vonnis van een veldkrijgsraad, uitgesproken en bekrachtigd op 14 maart, Nelly Gabriel, van Belgische nationaliteit, wegens poging tot krijgsverraad, tot 2 jaar dwangarbeid is veroordeeld.

22 april 1916

Men schrijft ons:

De volgende vonnissen zijn uitgesproken:

Oscar Hernalsteens uit Roubaix is wegens spionage ter dood veroordeeld; zijn broer George is tot levenslange gevangenisstraf en zijn bedienden Gustave Desmul uit Gent en Oscar Delnatte uit St.-Kruis tot 15 jaar tuchthuisstraf. Verder werden wegens spionage ter dood veroordeeld Frans van Aerde uit Antwerpen, Julius Mohr uit Valenciennes, Emiel Gressier uit St.-Amand. Aan van Aerde zal met het oog op zijn jeugdige leeftijd vermoedelijk een andere straf worden opgelegd.

Wegens hulp bij spionage werden nog veroordeeld Albert Catuy uit Brussel tot 15 jaar, Albert Lienard uit Valenciennes, Jacob Drouillon uit la Plaigne, prof. Jozef Gosenaars uit Gent allen tot 10 jaar tuchthuisstraf.

Wegens het verstrekken van militaire berichten werd de fabrikant Vermeulen uit Merelbeke bij Gent veroordeeld tot 10 jaar tuchthuisstraf.

Wegens smokkelarij van brieven werd Hippolyte van Kenhove uit St.-Kruis tot 2 ½ jaar tuchthuisstraf veroordeeld. Een vrouw uit Rijsel en een dienstmeisje uit Bosvoorde werden wegens het

ongeoorloofde verzenden van brieven veroordeeld tot 6 maanden
gevangenisstraf met aftrek van het voorarrest van 4 maanden.

Tenslotte werd vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs Alfred
Gaudefroij uit Brussel.

26 april 1916

Nederlands wittebrood te Gent.

Onze correspondent schrijft uit Brussel op 21 dezer:

De Gentse Bien Public geeft enige berichten over het wittebrood, dat door Nederlandse zorgen in Antwerpen verkrijgbaar is en waarvan de aanvoer reeds 150.000 stuks per week moet bedragen. Het blad besluit zijn mededelingen te dier zake met de volgende beschouwingen: Het Hollandse wittebrood vindt niet even grote bijval te Gent. Weliswaar moet niet worden vergeten, dat de toestanden te Gent en te Antwerpen moeilijk vergeleken kunnen worden. Vooreerst is onze werkliedenstand vooral uit fabrieksarbeiders samengesteld, terwijl te Antwerpen de grote meerderheid der bevolking tot de kleine burgerij behoort. Derhalve is de prijs van het Hollandse brood niet binnen het bereik van de meeste Gentenaren. Bovendien is het waarschijnlijk, dat het brood uit Nederland te Antwerpen veel minder oudbakken verkrijgbaar gesteld wordt dan te Gent; maar hoe dit ook zij, in Gent heeft men dan nog liever het Belgische bruine brood. Evenwel staat het af te wachten, of in deze beide opzichten geen verbetering te brengen zou zijn en moet men niet vergeten, dat de gehele inrichting nog in een beginstadium verkeert. Wanneer eenmaal het brood in Nederland zal kunnen gebakken worden door de bakkers, welke ons gemeentebestuur aan het werven is, en langs de snelste weg naar Gent zal kunnen vervoerd worden, is het hoogst waarschijnlijk, dat

het brood beter en goedkoper zal worden. Wij hebben daar te doen met een hulpmiddel voor onze voeding, dat van onschatbare waarde kan worden, en dat er slechts op wacht, om zijn volle waarde te kunnen tonen, dat het goed geëxploiteerd wordt.

Tot zover deze Gentse persstem, waarvoor wij, zoals vanzelf spreekt, de Bien Public de volle verantwoordelijkheid moeten laten.

29 april 1916

Veroordelingen in België.

Bij vonnis van 11/12 april 1916, van een Duitse veldkrijgsraad, zijn volgende personen veroordeeld:

- a. Wegens krijgsverraad, bestaande in spionage en het verlenen van hulp bij spionage:

Ter dood:

1. Oscar Hernalsteens, tekenaar te Brussel;
2. Frans van Aerde, nijverheidstekenaar te Antwerpen;
3. Julius Mohr, verzekeringsopzienier te Valenciennes;
4. Emiel Gressier, opzichter van bruggen en wegen te St.-Amands;
- b. Wegens het verlenen van hulp bij spionage:
5. Joris Hernalsteens, slotenmaker te Brussel-Bosvoorde, tot levenslange dwangarbeid;
6. Gustaaf Desmul, werkman bij het spoor te Gent, tot 15 jaar dwangarbeid;
7. Albrecht Lienard, aannemer te Valenciennes, tot 10 jaar dwangarbeid;
8. Oscar Delnatte, cinmatograafbestuurder te Roubaix, tot 15 jaar dwangarbeid;
9. Konstant Pattijn, aardwerker te Rijsel, tot 12 jaar dwangarbeid;

10. Jaak Drouillon, koopman in gevogelte te La Plaigne, tot 10 jaar dwangarbeid;
11. Luciaan Cabuy, schilder te Brussel, tot 15 jaar dwangarbeid;
12. Jozef Vermeulen, steenbakker te Merelbeke bij Gent, tot 10 jaar dwangarbeid;
13. Jozef Goosenaerts, leraar bij het middelbaar onderwijs te Gent, tot 10 jaar dwangarbeid;
Alfred Gaudefroy, handelaar in diamant te Brussel, is vrijgesproken.

De ter dood veroordeelden hebben zich door de vijandelijke inlichtingendienst tegen bezoldiging als spion laten aanwerven. Ze hebben werkelijk ook geruime tijd volgens opdracht troepen, troepenbewegingen, troepenvervoeren per spoor, auto's, enz. gadeslagen, en hun waarnemingen aan de vijandelijke inlichtingsdienst overgemaakt of laten overmaken.

De overige veroordeelden hebben zich op dezelfde wijze, doch in mindere mate schuldig gemaakt, of zijn daarbij behulpzaam geweest.

Het doodvonnis, uitgesproken tegen Oscar Hernalsteens, Mohr en Gressier, is voltrokken.

Het vonnis geveld tegen van Aerde, is krachtens het genaderecht in levenslange dwangarbeid veranderd.

30 april 1916

De Zeeuws-Vlamingen leven totaal afgescheiden van de West- en Oost-Vlamingen. Tussen de Belgische en de Nederlandse grenzen heeft de "duiveldraad" mijlen gelegd. Die draad maakt niet meer zoveel slachtoffers als in het begin.

De landman heeft geleerd hem te schuwen. Af en toe vindt men er nog een ongelukkig haasje aan hangen ...

12 mei 1916

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Ondanks de vele verordeningen en veroordelingen schijnt het in het etappegebied met de duiven toch nog maar niet in het reine te willen komen. Te Gent werd nl. op 27 april bekend gemaakt dat de leidekker Josephus Eeckhoutte van Ledeberg, bij vonnis van een krijgsraad te velde, op 19 april veroordeeld werd tot 3 jaar gevangenisstraf, omdat hij postduiven had verborgen gehouden. En op 4 mei werd aangeplakt:

De Belgen Alfons Van den Berghe en Gustaaf Leroy, van Ingooigem, hebben vier duiven, welke hun toebehoorden, niet ingeleverd, maar in het geheim bewaard. Een patrouille van soldaten heeft op 22 december 1915, tijdens huiszoekingen, deze duiven ontdekt. Deze overtreding was onopgemerkt gebleven, omdat het gemeentebestuur van Ingooigem had nagelaten tot het ontdekken van duiven huiszoekingen te laten verrichten. Wegens deze schuldige nalatigheid is vornoemde gemeente door het opperbevel van het 4^e leger tot 3000 mark boete veroordeeld en wordt dit ter algemene kennis gebracht.

20 mei 1916

Terdoodveroordelingen in België.

Het Duitse gouvernement der stad Brussel maakt bekend:

“Bij vonnis van 8 mei van een veldkrijgsraad, bekrachtigd op 10 mei 1916, zijn volgende personen wegens spionage ter dood veroordeeld:

1. Karel Parenté, werkmán bij de telegraaf te Anderlecht;
2. Arthur Devaleriois, beambte bij de telegraaf te Sint-Agatha-Berchem;
3. Lodewijk Lefèvre, beambte bij de telegraaf te La Louvière;
4. Gerard Hubert, beambte bij de telegraaf te Schaarbeek;
5. Theodoor Fisch, handelaar in sigaren te Mechelen;
6. Prosper Krick, verzekeringsopziener te Gent;
7. Martinus Bastiaensen, bediende bij de telefoon in Molenbeek;
8. Julius Deblander, werkzaam bij de telegraaf te Nimy;
9. Gustaaf Dallemagne, secretaris van de versterkingswerken te Luik;
10. Antoon Lechat, werkbaas bij de telegraaf te Nimy.

Het doodvonnis, uitgesproken tegen Parenté, Lefèvre en Krick, is voltrokken.

Voor de overige terdoodveroordeelden is de doodstraf bij genade van de heer gouverneur-generaal in levenslange dwangarbeid veranderd.

19 andere beschuldigten zijn wegens spionage of wegens het verlenen van hulp bij spionage, tot zware dwangarbeidstraffen veroordeeld.

De veroordeelden maakten deel uit van een grote organisatie, die zich beijverde over onze luchtschiploodsen, alsook over onze troepentransporten per spoor en andere aangelegenheden van militaire aard, inlichtingen in te winnen en deze aan onze vijanden mede te delen.”

23 mei 1916

Onze vliegers hebben twee nachtelijke aanvallen gedaan op de vliegekampen van St.-Denijs-Westrem, Mariakerke en Gistel en bevredigende resultaten behaald.

30 mei 1916

Men schrijft ons uit Koewacht:

De Duitsers maken het de Belgen aan de grens hoe langer hoe moeilijker. Eerst werd een elektrische grendraad aangelegd, om het verkeer met Nederland te beletten, later werd op 50 meter afstand een tweede draad gespannen, om de Belgen geen gelegenheid te geven met de Nederlanders te spreken, nu zijn ze bezig op alle wegen, die naar de grens leiden, en voor alle huizen, die in de nabijheid van de grens staan, een 2 meter hoog schutsel te plaatsen, zo dicht, dat niemand er kan doorkijken. Die schutsels zijn gemaakt van gevlochten roggestro, zeer netjes afgewerkt en zo dicht als de zitting van een stoel. Daardoor wordt het de Belgen belet van ver een blik te werpen of met de hand te wuiven naar bloedverwanten, vrienden en kennissen, die aan de andere zijde van de grens staan.

6 juni 1916

Men meldt ons:

Bij de Belgische gemeente Middelburg is weer een Duits soldaat aan de elektrische draad blijven hangen; hij was onmiddellijk dood.

De Nieuwe Zeeuwsche Courant meldt, dat er deze week, met bestemming voor Gent, in Terneuzen een Duits hospitaalschip wordt verwacht, dat te Gent gewonden zal afhalen.

6 juli 1916

In Vlaanderen.

Stemmingsindrukken.

Berlijn, 29 juni.

In een veroverd land, als gast van de veroveraar, voelt men zich tegenover de bevolking steeds in een scheve positie. Een uitzondering vormden alleen de Poolse Joden, omdat deze vaak de veroveraars als bevrijders beschouwden. Ik heb kunnen waarnemen, dat ook bijna alle Duitse officieren die ik in bezet gebied ontmoet heb, blijken gaven van dit gevoel, in hun omgang met de bewoners van het land. Waar deze bewoners zich waardig gedroegen, of niet al te vriendelijk onderworpen of al te bokkig waren, waren de krijgslieden, voor zover ik heb gezien, gewoonlijk van een kiese hoffelijkheid, die aangenaam aandede. De officier, die de inboorling afsnauwde, omdat hij niet aangesproken werd in het Duits, is in mijn oorlogsherinneringen slechts een zeer zeldzame verschijning;

Herhaaldelijk heb ik gelegenheid gehad, vooral de door en door achtenswaardige, beleefd koele houding van de Noord-Franse bevolking te bewonderen. Die wordt ook door de Duitsers ten zeerste gewaardeerd. In de beschaafde behuizingen, waar ik ingekwartierd ben geweest, was de behandeling zeer gereserveerd correct, maar vooral correct, en als men dan tenslotte enigszins ontdooid tegenover de neutrale bezoeker, hoorde ik nooit anders dan met ridderlijke rechtvaardigheid spreken van de overheersers. Het was geen angst, want men hield kritiek niet voor zich, maar men woog het kwade af tegenover het goede, en erkende de moeilijkheden der positie van de tijdelijke heren van het land.

Bijzonder pijnlijk voelt men als Nederlander natuurlijk het scheve in de verhouding, als men onder de genoemde omstandigheden Vlaams gebied bezoekt. Men voelt het zelfs tegenover de dode voorwerpen evenzeer als tegenover de mensen. Als ik door de verlaten dorpen aan de kust liep, waar ieder stukgeschoten huis de sporen van een Nederlands opschrift droeg, dan besepte ik huiverend, hoe nabij de strijd ons gekomen is, en welk een band de gemeenschappelijke taal tussen mensen vormt. In het onder eeuwig vuur afbrokkelende Westende, waar ik op rondslingerende gevelborden en klompen geblakerde muur onze goede Hollandse dorpsopschriften las, overviel mij het desolate besef van rampzaligheid oneindig veel bitterder nog, dan in Oost-Pruisische of exotisch aandoende Poolse dorpen. "Als ware es ein Stück von mir", zoals het in het Duitse soldatenlied heet. Ja, als ware het het eigen land.

En dan de mensen ... De overwonnenen in hun steden, in het etappegebied, waar de vrijheid van beweging om begrijpelijke redenen zozeer aan banden moest worden gelegd ...

Ik moet hier geen sentimentele beschouwingen houden over eigen gevoelens. Nodiger is, dat ik zeg wat ik zeggen kan: veel is beter dan men vrij algemeen denkt. Neiging, om beschouwingen te houden, voel ik niet in mijn omstandigheden. Genoeg zij: de mensen met wie ik sprak, klaagden niet over de Duitsers. "Wij hebben ze waarlijk niet hierheen uitgenodigd, maar ik zou liegen als ik zegde, dat zij zich niet "deftig" gedroegen", zo formuleerde het een Gentenaar, die mij tevoren had toevertrouwd, dat hij heimelijk nog Hollandse kranten kreeg. In de winkels is van alles te koop, vooral ook in de bakkerswinkels: alleen maar zeer weinig vlees is er te krijgen. De burgerij zag er goed uit, evenals in Noord-Frankrijk. In Gent was de verbroedering der bevolking met de soldaten zo groot en naar het

oordeel der Duitse overheid uit een oogpunt van veiligheid der militaire geheimen zo bedenkelijk geworden, aldus vertelde mij een der officieren van die overheid, dat men de conversatie in de café's was gaan verhinderen. Men had een verbod uitgevaardigd tegen het bezoeken van estaminets, dat oorspronkelijk ten doel had gehad, de verspreiding van zekere ziekten te belemmeren. Men had het echter uitgebreid om genoemd bijvoegsel, zodat nu, praktisch gesproken, de weinige café's en kroegen, die voor de soldaten openstaan, voor de burgerij verboden zijn, en de grote rest voor alle Duitse krijgslieden een gesloten paradijs vormt.

“En wat hebt gij ermee bereikt”, vroeg ik. “In ieder geval, dat de ziektegevallen verminderd zijn.” was het antwoord.

Men hield ons aan de leiband en vooral in Brugge hadden wij veel tijd om rond te kijken in de stad en te winkelen. De stemming leek mij opgewekt – naar omstandigheden. Men is echter zeer beperkt in zijn vrijheid van beweging, in het schriftelijk verkeer met verwanten in het overige land. Velen hebben betrekkingen in den vreemde, in de oorlog, in gevangenschap of geïnterneerd in ons land, waarvan zij in één, anderhalf jaar niets gehoord hebben. Dat doet zich gevoelen in de stemming. Maar de Vlaamse gemoedelijkheid leeft voort, in haar aangename breedte. Ieder spreekt een mondje Duits, op zijn manier. Velen menen het hele geheim van deze kunst ontdekt te hebben in de vervanging van “zulle”, door “bitte” ...

Ik geef slechts vluchtige indrukken uit het etappegebied, na een kort bezoek. Ik heb daar niet, als in Brussel, met mensen gesproken, die scherpe waarnemers zijn, die mij een samenvatting ervan konden geven, hoe het was, en wat er omging in het volk.

Wat ik nog opmerkte, was het verschil in behandeling van de taalkwestie. In Brugge was zoveel als maar mogelijk al het Frans uitgeroeid. De Franse namen der straten waren door Duitse vervangen, slechts de Vlaamse waren blijven staan. Men had dit uitgebreid tot de opschriften der winkels, ja, hier en daar zelfs tot een al te Frans klinkende voornaam van de winkelier. Met een verbluffende consequentie was de censor met de verfkwast te werk gegaan. Woorden, die Duitse en zelfs Nederlandse puristen in hun land nog als een noodzakelijk euvel duldden, waren hier ter dood gebracht.

Heel andere opvattingen huldigde men te Gent. Daar was de taalkwestie, naar het mij scheen, met verstandige liberaliteit behandeld. Het Duits drong zich nergens op overbodige wijze op. De bekendmakingen van de overheid, waarschuwingsborden enz., waren in drie talen. De grote naamschilden van de straten, die de Duitsers voor hun eigen lieden – m.i. geen overtollige weelde in een Belgische stad – op vele hoeken hadden aangeslagen, droegen de Vlaamse naam.

Ik sprak over dit verschil met een invloedrijk lid van de militaire overheid te Gent. Zijn opvatting van de kwestie was op zichzelf reeds een verklaring voor de heersende liberaliteit. Hij besepte en betoogde, dat iedere bemoeiing van de veroveraars de Vlaamse Beweging op de duur moet schaden. “Tenzij wij hier blijven, maar dan heeft het ook geen haast”, voegde hij er aan toe.

Algemener werd ik te Brussel ingelicht, van volkomen onverdacht Belgische zijde. “Hoe staat ge met de Duitsers” vroeg ik. Mijn zegsman, wiens horloge patriottisch zes uur wees, terwijl de onderworpen klok daarbuiten reeds acht uur sloeg, antwoordde: “Zoals wij Brusselaars eigenlijk met iedere niet-Brusselaar staan.

Wij leven met onszelf, en wat niet Brussels is, is voor ons eigenlijk zo goed als lucht. Kijk maar in de cafés, in de trams, waar ook; als een Duitser binnenkomt zult ge geen boze blikken op hem zien werpen, en evenmin welgevallige. Hij raakt ons eenvoudig niet. Zo was het voor de oorlog ook reeds, en niet alleen met de Duitser, maar met iedereen die wij als provinciaal beschouwden. De Duitsers zijn hier gekomen als veroveraars, maar dat verandert er niets aan: zij dringen niet tot ons door, zij beroeren ons niet innerlijk”.

“Maar hoe zijt ge met hun bestuur tevreden”, was mijn vraag weer. “Goed, von Bissing doet zijn best. Wij kunnen hem werkelijk rechtvaardig beoordelen. Doet hij iets verkeerd, dan schelden wij niet, maar zeggen wij als objectieve waarnemers: “Nu heeft hij zich vergist”, of nu is hij verkeerd ingelicht”. Hij wil het goede. Hij luistert ook naar raad van Belgische kant, hij schijnt die zelfs gaarne te horen. Alleen omdat hij het beste wil. Wij zouden onder deze omstandigheden geen betere man kunnen vinden. Het Duitse bestuur is dus goed. Het heeft nog fouten, die zouden ophouden, als wij von Bissing er op wezen. Na rijpe overweging vinden wij het, uit praktisch oogpunt, maar beter die zo te laten. Over ons bestuur hebben wij ons dus volstrekt niet te beklagen.

Natuurlijk zien wij de Duitsers liever vandaag vertrekken dan morgen. En natuurlijk hopen wij vurig, dat hun vertrek gedwongen zal zijn. De eerste verhalen van de grote zeeslag wekten hier grote neerslachtigheid. Niet dat wij reden menen te hebben om de Engelsen te beminnen, maar wij zijn praktisch en zien in hen de enigen nog, die ons met geweld kunnen bevrijden. Alle berichten van Duitse overwinningen werken hier neerdrakkend. Het volk gelooft ze, is ontmoedigd geworden.

Zo staan wij tegenover de Duitsers, tenminste verreweg de meesten van ons. Er zijn ook Vlamingen, die iets van hen verwachten. Ja, die zijn er. Wij anderen hebben alleen weinig te zeggen op hun bestuur. Wij kunnen ons ook nog vrolijk over hen maken. Dat is in ieder geval naar omstandigheden een compliment, nietwaar?

Mijn zegsman sprak ook verder over de economische toestand. Ik wil echter geen positieve dingen vertellen, daar ik hiermee het gebied van onze Belgische correspondenten zou betreden. Ik geef slechts zijn sterk persoonlijke oordelen weer.

... "Het gaat het volk dus niet naar den vleze", zo concludeerde hij. "Een gedeelte wordt ondervoed".

"Maar in Duitsland is het toch niet beter? Er is hier meer te koop, het is goedkoper, rijkelijker ...

"Ja", antwoordt hij, "maar wij willen geen vergelijking met de Duitsers. Als het daar weer om gaat, zij gedragen zich correct. Zij laten ons nu alles, wat ons land eetbaars opbrengt. Dat moet er buiten blijven. Maar wij wilden niets met het hele geval te doen hebben, wij wilden normaal leven, en het is voor ons geen troost, als wij krom moeten liggen, dat anderen het nog bekrompener hebben ..."

Ik geef deze brokken weer, omdat ik meen daarmee iets opgevangen te hebben van Brusselse stemmingen ...

7 juli 1916

In Vlaanderen.

Bezienswaardigheden.

Berlijn, 30 juni.

Het Vlaamse land is verstard onder de oorlog. Waar is de zachte melancholie gebleven van het "dode Brugge"? Hard ligt de verstijving over de oude stad, een koud, nuchter licht toont ons het geraamde van de oude bekoring. Uit de kathedralen is de atmosfeer der eeuwen geweken, en tussen bogen hangt de dorre lucht en klinken de echolozen geluiden van een periode van tijdelijk bestuur. Het oude Brugge ademt niet, het ligt ineengezonken voor ons gevoel. De sarcofaag van Karel de Stoute wekt geen gedachten meer van brandende fantasieën van glorie, maar zij is klein geworden in de atmosfeer van de bezette stad, als het graf van een mild en vroom kerkvoogd uit vroegere eeuwen. Memling heeft in zijn eigen Brugge nu de museumtoon gekregen, en het licht valt op de schilderijen langs witte matrassen, die bij vliegeraanvallen de kostbare kunstwerken tegen vernieling moeten beschermen. O, verzorgd is alles goed in Vlaanderen, maar het land en zijn oude steden vegeteren slechts onder deze zorg, en alles heeft zijn warmte verloren.

Gent is anders; Gent heeft ook zijn banaal aanzienlijke, nieuwe wijken en zijn drukke moderniteit, die volstrekt niet gestorven zijn. Het moderne is niet zo gevoelig voor deze subtiele stoornissen. In Gent hebben wij dingen gezien, die ons juist in deze tijd kunnen boeien; in de gebouwen van de wereldtentoonstelling is een hospitaal van fantastische afmetingen ingericht voor lichtgewonden en minder ernstige zieken. In de met Leopoldijnse smaak voor kolossale afmetingen opgetrokken gebouwen heeft de veroveraar daar het werk voortgezet, dat het Belgische Rode Kruis begonnen was; benevens zijn neiging tot het voorbeeldige, nette, aangenaam uitzijnde, heeft hij fantasieën van getal en afmetingen botgevierd. 52.000 lichte patiënten, 17.000 gevallen van tand- en

25.000 gevallen van oogziekte zijn daar reeds behandeld. In de reusachtige, met glas overdekte hoofdzaal beweegt zich een menigte zich verpozende soldaten, als op de promenade van een grote stad. Alles is hier in afmetingen, die wij zelfs in het bijna 20 maal zo grote, eveneens het massale zoekende Berlijn, nog niet kenden; een zijvertrek is kerk- en concertzaal geworden en biedt plaats voor 5000 à 6000 mensen. Naar verhouding zijn toneelzaal, Sanderinrichting, knutselafdeling enz.; alles is licht en vrolijk, en de soldaten, die hier verpleegd zijn, zullen stellig aangenamer herinnering aan de Gentse tentoonstelling bewaren, dan zo menigeen die er eens financieel bij betrokken was.

Wij bezoeken in de nabijheid van de stad ook een kleine fabriek, waar wij velerlei technische finesses voor de stellingoorlog leren kennen. Daar maakt men mijnen en mijnwerpers, daar herstelt men machinegeweren en slingerwerktuigen voor handgranaten en verbetert ze naar de kleine maar gewichtige praktische eisen, die eerst lange ervaring in het front heeft geleerd. Meer dan een jaar geleden heb ik gezien, hoe op de wachtposten in het front de geweren in een bepaalde stand tussen hout werden vastgeschroefd, waardoor het schot telkens als bij geschut, kon worden verbeterd. Nu zie ik de volmaking van dit primitieve hulpmiddel. Aardig, ingenieus kunstwerk is het nog, een trots der fabriek, maar te omslachtig in verhouding tot het nut, om op grote schaal te worden ingevoerd. Door dergelijke primitieve proefmontage is echter toch maar de middeleeuwse vorm van mortier verzezen als mijnwerper, en staat de oude katapult weer in nieuwe gedaante aan het front.

Ook Gent is thans waarlijk niet de stad van de graven van Vlaanderen of van Keizer Karel V. Maar zij is niet verstijfd in kleurloze verstening. Zij bergt oorlogsleven en bedrijvigheid. We

bezoeken de “Passzentrale” waar verlofbewijzen voor reizen buiten de stad worden uitgereikt, en waar het steeds stampvol mensen is. Er is een speciale afdeling voor passen naar Nederland, maar deze is op het ogenblik in oorzakelijk verband, eveneens gesloten als onze grenzen. Wij bezoeken het postkantoor, waar bij iedere brief wordt nagezien, of de verzending ervan wel dringend noodzakelijk is. Er vindt geen postbezorging plaats hier in het etappegebied, al wie iets te schrijven heeft, moet het zelf op het hoofdkantoor afgeven. Alleen zakenbrieven en –telegrammen zijn toegelaten, of mededelingen over gewichtige familiegebeurtenissen. Een groot aantal in het Frans en Vlaams geëxamineerde militaire censoren houden het oog op alle correspondentie.

We bezoeken ook een Belgische kazerne, die nu met Duitse troepen is bezet. Ik maak daarvan melding, omdat tot eer van de Duitse soldaat moet worden gezegd, dat hij de openbare gebouwen in het vijandelijk land zorgvuldig ontziet, en zo zindelijk bewoont, alsof het zijn eigen woningen waren. In de grote zaal der gezworenen te Brussel, zijn sedert jaar en dag troepen ingekwartierd. Vloer, lambrisering en zelfs de leren kussens der banken zijn nog vlekkeloos. Als de zaal morgen wordt ontruimd, zou men bij haar uiterlijk niet licht op de gedachte komen, dat daar zo lang vijanden hebben gehuisd.

Het was een eigenaardig mengsel van toeristenreis en oorlogstocht, ons verblijf in België. Wat hebben wij al steden, musea, badplaatsen gezien. We hebben Brussel bestudeerd tot wij ontdekt hadden, dat het stoffelijk leven er in ieder geval nog aangenamer, afwisselender en ook goedkoper was dan te Berlijn. De goede Brusselse restaurants deden hun oude reputatie volstrekt nog geen oneer aan, wat men hier te Berlijn van de meeste inrichtingen waarlijk niet meer kon beweren.

Tot de gebouwen, die wij hebben bezocht, behoorde het koninklijk paleis te Oostende. Dat toonde men ons echter blijkbaar minder in onze eigenschap van belangstellende toeristen, dan wel om ons te overtuigen, dat het gebouw door de veroveraars niet werd gebruikt, en dat het ook nog goed in orde was.

Desniettemin, toen wij liepen door de eindeloze reeksen van vertrekken, waranden en gangen van het zeer uitgestrekte paleis, heb ik toch een paar dingen opgemerkt, die ik hier nog wil vertellen.

Wij vonden ergens een groot schoolbord, waarop blijkbaar de onderwijzer van de kinderen van de koning nog op een van de laatste dagen van de vrede zijn leerlingen aanschouwelijk onderricht had verstrekt. Zij zouden een uitstapje maken, per spoor, schip, tram en rijtuig. Richting, wegen, middelen van vervoer stonden op het bord geschetst, met beschrijving erbij, steeds in twee talen. Slechts wat de kinderen moesten meenemen, kompas, horloge, kijker, enz. was alleen in het Frans opgesomd. Allerlei andere dingen stonden nog op het bord opgetekend, altijd met de naam in het Frans en het Nederlands er onder. Alleen in het Nederlands stonden twee spreuken aan het bord, als leuzen bij het onderwijs: "Spreek altijd de waarheid" en "Oortjes open, mondje toe".

Dit intieme kijkje in de nationale opvoeding van de Belgische koningskinderen leek mij te aardig, en voor onze Nederlandse gevoelens ook te aangenaam aandoende, om ervan te zwijgen.

Na een lange wandeling kwamen wij echter in een afgelegen, en, naar het scheen, reeds geruime tijd ongebruikte vleugel van het paleis, waar onze indrukken minder idyllisch waren. Hier kwam ons onmiddellijk de naam van een vroegere koning van België op de

lippen ... Aan hem herinnerde de verfijnd luxueuse, als zwembassin ingerichte koepelkamer, waarin nu wel een parketvloer was gelegd, maar die nog zijn vroeger doel onmiskenbaar verraadde. Aan zijn grillige liefhebberijen werden wij nog herinnerd in het laatste vertrek dat wij in het paleis bezochten, een vertrek, dat onmiddellijke toegang had van buiten. Het was ingericht als bibliotheekkamer, en zou een bijzondere werkkamer geweest zijn van de overleden vorst. In de muur ingebouwd was een zeer grote, gesloten boekenkast van eikenhout. Opende men de deuren, dan zag men geen boeken voor zich, maar slechts een groot handvat in de wand. Trok men aan deze greep, dan kwam er uit de kast een ledikant tevoorschijn van reusachtige afmetingen met heerlijke, kostbare matrassen. Tegen de muur stond een cilinderbureau, dat bij opening de complete uitrusting van een wastafel bleek te bevatten. Het eigenaardigste voorwerp in dit bedrieglijk vertrek was echter een aardig, los boekenkastje, zoals men dat vaak bij de hand heeft naast de schrijftafel. In smakelijke, stemmig groene, leren bandjes stonden daar de verzamelde werken der Franse klassieken, Pascal, Corneille, Montesquieu, Buffon, Rousseau, Diderot, Balzac. Toen ik de titels eens nader bekeek, zag ik echter, dat die boekenruggen slechts een kunstig nagemaakte coulisse waren, die een schuifdeurtje vormden. Het boekenrekje, met zijn nog aanwezige inhoud, was niets anders dan een compleet nachtkastje ...

De schim van koning Leopold glimlacht misschien vergevend bij mijn indiscretie ...

18 juli 1916

Over de grens gekomen.

Te Belgisch Koewacht (dorp) staat een kersenboom op een erf, die zijn takken tot bijna over de draadversperring heen uitspreidt. Hiervan wist een Duits soldaat gebruik te maken. Vrijdagnacht klom hij met behulp van een ladder in de boom, haalde deze toen naar zich toe, plaatste ze over de afsluitingsdraden en een ogenblik later was de man, die zich tevoren van burgerkleding had voorzien, op Nederlands grondgebied.

24 juli 1916

Men meldt ons van de Belgisch-Zeeuwse grens:

Sedert de laatste dagen is het toezicht langs de grens weer verscherpt. Kon men op verschillende gedeelten van wegen en dijken nog vrij in België kijken, dan wordt dit nu zoveel mogelijk belemmerd. Hier en daar, waar het uitzicht nog wat ruim was, zijn de Duitsers begonnen versperringen aan te brengen van grote takken, die als een heg in een greppel worden geplant.

3 augustus 1916

Berlijn, 3 augustus. Bij bomaanvallen door de vijand op Belgische steden, o.a. op Merelbeke, ten zuiden van Gent, zijn 60 inwoners, onder wie 9 vrouwen en kinderen, gedood of zwaar gewond.

Onze vliegers vielen de vijandelijke eskaders aan en dwongen hen om te keren. Een van hen week uit over Hollands gebied.

12 augustus 1916

Het Vlaamsche Nieuws meldt:

De heer Dr. Kamiel De Bruyne, schepen van openbaar onderwijs der stad Gent, werd verleden week in de stad aangehouden, en naar

beweerd wordt, naar Duitsland overgebracht. Lopende geruchten willen dat deze aanhouding in verband zou staan met het feit dat de heer De Bruyne op maandag 24 juli aan al de gemeentescholen een dag verlof had toegekend, in vervanging van het gebruikelijk verlof van vrijdag 21 juli, dat op hoger bevel geschorst werd. Of deze beweringen gegrond zijn, zal de toekomst leren.

15 augustus 1916

Men schrijft ons uit Koewacht:

In de laatste dagen heerst aan de overzijde van de grens grote bedrijvigheid. Tal van Duitse soldaten zijn van de dorpen en steden uit de omtrek naar de grens gezonden tot het verrichten van allerlei veldarbeid. Thans is men bezig met het maaien van rogge tussen de eerste en tweede draadversperring. Dicht bij de grens staat een stormdorsmachine, die ook door Duitse soldaten bediend wordt. Zodra zij hier met de werkzaamheden gereed zijn, trekken zij weer verder tot de gehele oogst binnen is.

16 augustus 1916

Een officieel Duits bericht van 3 dezer maakte gewag van een vliegeraanval op Merelbeke, een voorstad van Gent, waarbij zestien inwoners, o.a. negen vrouwen en kinderen, werden gedood of zwaar gewond. Een correspondent van de Strassbürger Post geeft van die aanval een beschrijving.

Het was een drukkend hete augustusmiddag. In de kleine straten van de Gentse voorstad Merelbeke, beroemd om zijn bloemkwekerijen, vooral door haar azalea's, araucaria's en laurieren, heerst diepe vrede. Plotseling het geroep: de Engelsen komen! Er is haast gejuich in die stemmen. De hoop spreekt er uit,

maar het blijken Engelse vliegers. Het zijn er een dozijn, die hoog vliegen. Reeds vallen de bommen. Een geloop en gejammer. Een soldaat roept: In de kelders! Een jong meisje roept lachend terug: We hebben er geen!

Aan de wacht treden de manschappen aan. Het bevel klinkt: Laden met vliegerpatronen! In twee gelederen aantreden! Een pas tussenruimte! Vuur op de vliegers! Vizier 700! – Salvo's of salvo's kraken. Daartussen bom na bom. De vliegers stijgen hoger.

Op een weg liggen reeds vrouwen en kinderen te bloeden. Naast de villa van een Hollander, een grote kweker, wordt een dood kind in een huis gedragen. De vrouw des huizes heeft een granaatscherf door de borst gekregen, door en door ...

Bijna veertig huizen, eenvoudige arbeidershuizen, zijn min of meer beschadigd. Enkele daken zijn weggeslagen. De Duitse officieren van gezondheid helpen de gewonden. "Daar kunnen jullie de Engelsen voor danken!" De Belgen halen hun schouders op.

Na een kwartier is het afgelopen. Er is geen militaire schade aangericht, maar wel grote vernieling op de kwekerijen. Vermoedelijk hebben de vliegers de kassen voor kazernes aangezien.

De bommen hadden een vreselijke uitwerking. De huizen zien er uit alsof ze de mazelen hebben gehad. Duizenden granaatscherven hebben gaten in de muren geslagen.